

Оцінка дня голосування: висновки КВУ

1. За оцінкою КВУ день голосування загалом було проведено у відповідності до вимог українського законодавства та міжнародних стандартів демократичних виборів. У порівнянні із попередніми виборами Президента України 2019 року, позачерговими парламентськими виборами 2014 року кількість та характер порушень виборчого законодавства принципово не змінилися.
2. Офіційними спостерігачами КВУ було зафіксовано низку проблем та порушень під час організації процесу голосування та у підготовці до його проведення, однак ці порушення не носили системного характеру та не були такими, що могли суттєво вплинути на результати волевиявлення громадян.
3. Серед найбільш типових порушень: помилки в роботі дільничних виборчих комісій та проведення агітації поза строками, визначеними Законом «Про вибори народних депутатів України».
4. Наявність матеріалів незаконної агітації стало однією з ключових проблем у переддень та день голосування. За оцінкою спостерігачів КВУ найбільше матеріалів незаконної агітації було поширено від імені політичних партій «Слуга Народу», «Опозиційна платформа за Життя», «Опозиційний блок». Також наявні матеріали ще від імені 5 політичних сил (Аграрна партія України, ВО «Свобода», «Голос», «ЄС», ВО «Батьківщина»), а також низки кандидатів у одномандатних округах.
5. Значна кількість порушень були спричинені неправильним трактуванням або незнанням чинного законодавства з боку членів виборчих комісій. Частково сприяли такій ситуації, в тому числі, заміни членів виборчих комісій та відсутність достатньої кількості часу для ознайомлення нових членів комісій із особливостями виборчого законодавства. У день голосування кілька комісій прийняли протиправні рішення щодо проставлення штампу «вибув» навпроти прізвищ певних кандидатів, що призвели до псування бюлетенів та затримок початку голосування. Також серед проблем: заповнення виборчої документації до офіційного закінчення голосування.
6. В окремих випадках КВУ зафіксував використання таких недоброчесних технологій як підвезення громадян до дільниць, використання непрямого підкupu виборців та спроби винесення бюлетенів за межі дільниць. Ці факти носили поодинокий характер.

7. КВУ в цілому позитивно оцінює діяльність Центральної виборчої комісії та Національної поліції щодо недопущення порушень в день голосування. У день голосування ЦВК здійснювала свою діяльність з дотриманням положень виборчого законодавства. Правоохоронні органи належним чином забезпечували правопорядок на виборчих дільницях і реагували на порушення виборчого законодавства.
8. Загалом виборці мали можливість зробити поінформований вибір у день голосування. Лише в окремих випадках на дільницях були відсутні інформаційні плакати кандидатів. У всіх інших ситуаціях комісії виконували вимоги закону і надавали громадянам всю потрібну інформацію.

Незаконна агітація

КВУ відзначає як проблему проведення незаконної агітації у переддень та день голосування. Упродовж 20-21 липня в регіонах України було розміщено значну кількість матеріалів, які мали ознаки прихованої та прямої агітації на користь окремих політичних партій та кандидатів у депутати. Ці матеріали переважно не містили прямих закликів голосувати за чи проти певних політичних партій, однак були виконані у тій же стилістиці, кольоровій гамі, з тими ж шрифтами, що й інші агітаційні матеріали партій.

Спостерігачі КВУ повідомили про наявність в день голосування матеріалів незаконної агітації. За оцінкою спостерігачів КВУ найбільше матеріалів незаконної агітації було поширено від імені політичних партій «Слуга Народу», «Опозиційна платформа за Життя» і «Опозиційний блок». Також наявні матеріали від імені 5 політичних сил (Аграрна партія України, ВО «Свобода», «Голос», «Європейська Солідарність», ВО «Батьківщина») і низки кандидатів у одномандатних округах.

До прикладу, у Миколаєві було розклеєно агітаційні листівки, виконані в стилістиці політичної партії «Слуга народу», на яких зображено виборчий бюлетень із двома прізвищами кандидатів, одне із яких закреслено. У Вінниці в день голосування розміщено агітаційні матеріали від імені Аграрної партії України, ВО «Батьківщина», партії «Опозиційна платформа За життя», кандидата Олександра Околіта. У 75 окрузі м. Запоріжжя спостерігачами було зафіксовано розміщення по місту надувних куль великого розміру з агітацією (закликами голосувати) за «Опозиційну платформу за життя», а м. Івано-Франківськ було поширено значну кількість листівок зеленого кольору.

Також значна кількість агітаційних матеріалів була поширень 20 липня. Спостерігачі КВУ повідомили про незаконну агітацію в Закарпатській, Запорізькій, Херсонській, Кіровоградській, Донецькій, Одеській, Черкаській, Миколаївській, Чернігівській областях. Також реклама кандидатів і партій була активно присутня в мережі Інтернет. На Херсонщині в ОВО №186 біля траси Херсон-Каховка було розміщено низку білбордів, виконаних в стилістиці

політичної партії «Слуга Народу» і написом: «Зробимо їх ще раз! 21 липня». Також в ОВО №186 було розміщено білборди на білому фоні із написом: «За свого. Не втрадь свою землю!». В ОВО №184 поширено білборди із написом: «З турботою про людей! 21 липня. Обирай!». В ОВО №185 – білборди «#нашПАШ», що може відповідати ініціалам одного з кандидатів, а саме Павла Філіпчука, кандидата від «Опозиційної платформи За життя». У Запорізькій області в ОВО №80 20 липня було розміщено білборди із написом: «За рабочие места для молодежи. Владимир Кюрчев», «За сучасну медицину. Дмитро Нестеренко». На Чернігівщині (ОВО №210) спостерігачі КВУ зафіксували значну кількість агітаційних матеріалів, розміщених на дошках оголошень і стовбах електроопор. У місті Кропивницький (ОВО №99) 20 липня була присутня агітація кандидата Олександра Дануци. У місті Слов'янськ було розміщено зовнішню рекламу, виконану в стилістиці політичних партій «Опозиційна платформа За життя» і «Опозиційний блок».

Окремою проблемою стало поширення реклами кандидатів і політичних партій в мережі Інтернет впродовж 20-21 липня. Так, 20 липня в мережі Інтернет мала місце реклама офіційного сайту кандидата в народні депутати України у ОВО №221 Володимира Петрова, а також сторінка з ознаками чорного PR проти кандидата в народні депутати по ОВО №96 Ярослава Москаленка. Також поширювалася реклама-звернення одного із лідерів партії «Патріот» Михайла Чурила і політичної партії «Опозиційний блок».

У день голосування спостерігачі КВУ повідомляли про масову sms-розсилку повідомлень для виборців із закликати проголосувати за чи проти певних кандидатів. До прикладу, 20 липня на Закарпатті від імені одного з кандидатів було розіслано агітаційні смс, написані угорською мовою. SMS повідомлення було підписано від імені Ласло Брензовича, лідера КМКС (Товариства угорської культури Закарпаття). Водночас у повідомленні закликали голосувати за 3-й номер у бюлетені мажоритарного округу №73, хоча під цим номером в бюлетені був наявний кандидат-клон Ласло Брензовича.

Відповідно до ч. 2, 4 ст. 57 передвиборна агітація закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів. Передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками, встановленими у цій статті, забороняється. Проблема незаконної агітації в день тиші також мала місце й на попередніх виборах Президента 2019 року, а також на виборах до Верховної Ради 2014 року.

Помилки в роботі дільничних виборчих комісій

Упродовж дня голосування спостерігачі КВУ фіксували масові факти порушень законодавства з боку членів виборчих комісій, що призводило до псування виборчої документації, затримок в початку голосування та порушення прав виборців і спостерігачів.

Значна частина помилок в роботі комісій були пов'язані зі спробами видачі бюлетенів для осіб, які не пред'явили потрібні документи, що посвідчували їх особу. Більшість таких випадків були зафіксовані на малих ділянках в сільській місцевості. До прикладі, у Рівненській області в с. Варковичі Дубенського району (округ 154, ділянка 560182) спостерігач КВУ відзначив, що члени ДВК видавали виборцям бюлетені за пенсійним і водійським посвідченнями. На запитання щодо законності таких дій члени ДВК переконували, що це дозволено. Також спостерігачами КВУ було зафіксовано факти видачі бюлетенів на підставі закордонного паспорту. Низка питань виникла щодо видачі бюлетенів у відповідності до ID-карток громадян. Проте це питання вже не викликало такого резонансу, як на виборах Президента України 2019 року, коли вперше відбувалося голосування на підставі ID-карток.

Традиційним порушенням стало заповнення членами комісій виборчої документів (зокрема, протоколів) до завершення голосування. Так, у селі Борівка Чернівецького району спостерігачами КВУ було зафіксовано, що протоколи були вже наполовину заповнені з самого ранку, а також підписані членами ДВК, що могло призвести до фальсифікацій. У м. Прилуки на виборчій ділянці 740966 спостерігачі зафіксували вже підписані протоколи про підрахунок голосів в загальнонаціональному і одномандатному виборчому окрузі.

В окремих випадках незаконні дії членів комісії перешкоджали належній роботі спостерігачів КВУ. Так, в ОВО №117 на ділянці №462135 ділянчна виборча комісія забороняла спостерігачеві проведення фото та відеозйомки, однак після роз'яснень чинного законодавства, комісія змінила свою позицію. У Вінницькій області в ОВО №11 на ділянці №051521 спостерігачі КВУ заявляли, що голова ДВК заважав їм виконувати свої обов'язки. В ОВО №167 на ділянці №610118 члени ДВК не допускали спостерігача КВУ на ділянці о 19 вечора, оскільки, на думку комісії, реєструвати спостерігачів можна було лише до 10 ранку. Після роз'яснень спостерігача і реакції ОВК комісія допустила спостерігача до роботи.

Як окрему проблему КВУ відзначає неналежний стан матеріально-технічної бази, необхідної для належної роботи комісій. Найчастіше це проявлялося у проблемах зі станом скриньок для голосування або ж їх відсутністю в кількості, що вимагається законом. Зокрема, в низці регіонів спостерігалася неналежна якість кабінок для голосування, внаслідок чого члени комісій часто були змушені самостійно і нашвидкоруч їх ремонтувати за допомогою підручних матеріалів.

Серед інших проблем: на Дніпропетровщині на ДВК №120602 було перервано голосування на час прийняття рішення про видачу виборчого бюлетеня по ксерокопії паспорта. Бюлетень було видано, незважаючи на зауваження спостерігачів. На виборчому окрузі №26 спостерігачами КВУ було зафіксовано, що 500 бюлетенів з ДВК №120310 виявилися на іншій ділянці, де були проштамповані. Ще одна масштабна помилка була допущена у роботі ДВК

№121284, а саме - помилкове проставлення штампу "ВИБУВ" в усі бюлетені. Через що довелося очікувати підвезення нових, потім проведено засідання з їх прийняття і, відповідно, мало місце невчасне відкриття дільниці для голосування. На ДВК №631446 члени комісії не впускали на територію дільниці виборців, регулюючи їх потік – допускалася присутність не більше одного виборця. Після зауваження від спостерігачів КВУ помилка була виправлена.

Підвезення виборців, непрямий підкуп та інші проблеми

КВУ відзначає, що факти використання недоброчесних технологій носило поодинокий характер і були пов'язані із роздачею для виборців певних товарів або ж наданням різного роду послуг (зокрема, транспортних у вигляді підвезення до дільниці).

У Запорізькій області в ОВО №80 на дільницю №230754 від імені одного з кандидатів було доставлено пак води. За словами голови ДВК воду отримано від кандидата в народні депутати С. Мінька. Про це голова ДВК особисто повідомила присутніх у приміщенні дільниці.

У Луганській області в ОВО №113 на дільниці №440582 (с. Підгорівка) спостерігач від одного з кандидатів, а саме В. Струка, в коридорі, що веде до приміщення виборчої дільниці, складала список виборців на отримання в майбутньому безкоштовних окулярів від кандидата. На місце було викликано поліцію. Раніше відзначалося, що від імені цього кандидата виборцям вже пропонувалися безкоштовні окуляри в агітаційних наметах кандидата.

Також спостерігачами КВУ у 127 окрузі було зафіксовано про підвіз виборців на виборчі дільниці, організований штабом одного з кандидатів у нардепи.

У 80 окрузі на ДВК ;230761 у спостерігача від одного з кандидатів було знайдено аркуш із рукописних текстом, в якому, ймовірно, містилися дані щодо виборців, які проголосували.

В ОВО №210 на Чернігівщині один із штабів-кандидатів звинуватив інтерв'юерів громадської організації в підкупі виборців. Зокрема, у тому, що під час проведення опитування вони вводили в планшети інформацію про виборців, після чого громадяни отримували кошти на мобільні телефони. Наслідком цієї заяви стало масове вилучення планшетів і затримка інтерв'юерів представниками Національної поліції.

Спостерігачі КВУ повідомили про випадки присутності на дільницях осіб спортивною зовнішності, які не були виборцями. Зокрема, така ситуація мала місце в місті Коростишів у ОВО №66. За свідченням очевидців троє озброєних чоловіків сиділи у машині біля дільниці. В результаті їх затримали спецпризначенці, який викликав поліцейський, що охороняв дільницю. В автомобілі правоохоронці виявили та вилучили пістолет, зовні схожий на пневматичний, бити та ніж.